

พระราชพิธีตริยัมพวาย-ตริปวาย : ความเชื่อหรืออำนาจ ทางการเมืองของพระมหากษัตริย์

The ceremonial Triyumpwai –Tripwai : belief or political power of the king

ดร.มิ่งกมล หงษ์awangค์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร สาขาวิชาการแพทย์แผนไทย

Dr.Mingkamol Hongsawong

Rajamangala University of Technology Esan Sakon – nakorn

บทคัดย่อ

พระราชพิธีตริยัมพวาย ตริปวาย เป็นพิธีกรรมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพื่อการรับเสด็จพระอิศวรที่จะเสด็จมาเยี่ยมโลกมนุษย์ เป็นเวลา 10 วัน โดยมีความเชื่อว่า หลังจากที่พระพรหมสร้างโลกแล้ว เสร็จต้องมีการทดสอบความแข็งแรงของโลกที่ได้สร้างขึ้นด้วย พระพรหมจึงได้อัญเชิญพระอิศวรมาเป็นผู้ทดสอบความแข็งแรงของโลกด้วยการให้ยีนชาเดียวในลักษณะไขว่ห้าง หากเท้าพระอิศวรไม่ตกลงแสดงว่าโลกที่ทรงสร้างนั้นมั่นคงแข็งแรง ในอดีตพิธีโล้ชิงช้าเป็นส่วนหนึ่งของพระราชพิธีและมีการเล่นกันมาโดยตลอด โดยได้ยกเลิกไปในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เป็นระบอบประชาธิปไตย ทำให้พระราชอำนาจของกษัตริย์ถูกจำกัดลง และพระราชทรัพย์น้อยลงด้วย จึงไม่สามารถที่จะนำพระราชทรัพย์มาใช้ในการจัดงานใหญ่ๆได้เหมือนทุกครั้ง ต่อมาพระราชพิธีนี้จึงถูกมองเป็นสิ่งล้าหลัง

ของคนรุ่นใหม่ ไม่มีความทันสมัย และในที่สุดจึงถูกสั่งให้ยกเลิกไป พร้อมกับบทบาทอำนาจทางการเมืองที่ลดลงจากผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย ปัจจุบันการประกอบพระราชพิธีนี้จัดขึ้นภายในเทวสถานโบสถ์พราหมณ์เท่านั้น และเป็นกรจำลองพิธีกรรมที่ลดขั้นตอนอันซับซ้อนให้สั้นลง เพื่อให้ง่ายขึ้นและสอดคล้องกับบริบทของการดำเนินชีวิตในสังคมปัจจุบัน

คำสำคัญ : ตรียม์พวาย-ตรีปวาย, โฉ่ชิงช้า, พระราชพิธี

Abstract

The ceremonial “Triyumpwai -Tripwai” a ritual in Hinduism - Hindu. The king Shiva visitation to Earth for 10 days with that faith. The Brahma created the world. Must have completed testing the strength of the world has created. Brahma, Shiva was invited as a test of strength for the world to stand in the way cross-legged. If the not foot Shiva’s Drop to show the world that made it strong. The canceled in the reign of King Rama VII 7 as a result of the change of government from absolute monarchy to democracy. Making it the prerogative of the king was limited. And the royal estate less. It can not be used on the royal estate, the organizers make great every time. The ceremony was viewed as lagging behind the new generation. No modernization And finally, he was ordered to cancel. Along with the political power reduced by the effect of changing the rule. Currently, the ceremonies are

done within only Brahmin shrine. And ritual that is a replica of the complexity of the process shorter. To make it easier and consistent with the context of life in today's society.

Keyword Triyumpwai-Tripwai, Swing ceremony, The ceremonial

ที่มาของพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย (พิธีโล้ชิงช้า)

พระราชพิธีตรียัมพวายเป็นพระราชพิธีต้อนรับพระอิศวร ส่วนพระราชพิธีตรีปวายต้อนรับพระนารายณ์ ในการต้อนรับพระอิศวรจัดให้มีการโล้ชิงช้า 2 วัน คือวันขึ้น 7 ค่ำ เวลาเช้า และวันขึ้น 9 ค่ำเวลาเย็น สมมติให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นพระอิศวร เดิมใช้ข้าราชการตำแหน่งเกษตราธิบดี คือเจ้าพระยาพลเทพ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 มีพระราชดำริว่าพระยาพลเทพต้องแห่ช้าทุกปี ต้องแจกจ่ายเลี้ยงดูผู้คนที่เข้ากระบวนแห่สิ้นเปลืองเงินทองมาก จึงกำหนดให้พระยาที่ได้รับพระราชทานพานทองสลับเปลี่ยนกันปีละคน เรียกว่า “พระยายืนชิงช้า” ผู้ทำการโล้ชิงช้าแทนท้าวจตุโลกบาลเรียกว่า “นาลีน” มีจำนวน 12 คน โล้กระดานละ 4 คน รวม 3 กระดาน เป็นพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ (ฉัตรบงกช ศรีวัฒนธรรม, 2553 : ออนไลน์) และเมื่อพระราชพิธีดังกล่าวเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการต้อนรับพระอิศวร ดังนั้นจึงขอใช้คำว่า “พระราชพิธีตรียัมพวาย ไว้ส่วนหน้า ตามความหมายถึงการต้อนรับพระอิศวร

ในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย หรือพิธีโล้ชิงช้ามาตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย ยุคอยุธยา จนกระทั่งถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยในสมัยสุโขทัยปรากฏจากหลักฐานหนังสือนางนพมาศว่า “ครั้นล่วงมาถึงเดือนอ้ายการกำหนดพระราชพิธีตรียัมพวาย และตรีปวาย เป็นการ

นักช้ตฤกษ์ประชุมหมู่ประชาชนชายหญิงยังหน้าพระเทวสถานหลวงบรรดา
ชะแม่มางในทั้งหลายก็ตกแต่งกริชกายไปตามเสด็จสมเด็จพระร่วงเจ้า”
(พระราชครูวามเทพมุนี, 2553 : ออนไลน์) ในสมัยอยุธยาปรากฏจากหลัก
ฐาน ในหนังสือกฎหมายตราสามดวงซึ่งตราขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรม
ไตรโลกนาถความว่า “เดือน ๑ ไส้เรือ เถลิงพิธี ตรียำพวย” นอกจากนี้ใน
กาพย์ห่อโคลงนิราศธารโศก พระนิพนธ์ในเจ้าฟ้างุ้ม ธรรมมาธิเบศรไชยเชษฐ
สุริยวงศ์ ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ หรืออยุธยาตอนปลาย
ได้กล่าวถึงพิธีต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นในสิบสองเดือนและได้กล่าวถึงพระราชพิธี
ตรียัมพวาย-ตรีปวายว่าประกอบขึ้นในเดือนยี่ดังนี้

“เดือนยี่เจ้าพี่เอย	เจ้าย่อมเคยตามพี่ชาย
ดูรำยำพวย	พิธีท่านผ่านอยุธยา
บุศมาศตามพี่ด้วย	เดือนฉาย
อรอำพี่รั้มพรายกาย	ดวงหน้า
ดื่รำปวยสบาย	ดูเลิศ
พิธีท่านผ่านฟ้า	ครอบแคว้นแดนดิน”

(สมปราชญ์ อัมมะพันธุ. 2536 : 122)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏในการพระราชนิพนธ์ของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง พระราชพิธีสิบสองเดือน โดยข้อความ
บางตอนระบุว่า “พิธีตรียำพวย ทำในเดือนอ้าย” แต่ในหนังสือพระราชพิธี
สิบสองเดือนกล่าวว่า “ทำในเดือนยี่” พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวรับสั่งว่า “เปลี่ยนมาแต่ครั้งกรุงเก่าแล้ว ด้วยเหตุที่ว่า เดือนอ้ายเป็น
เวลาที่น้ำลด ถนนหนทางเป็นน้ำเป็นโคลนโดยทั่วไป ย้ายมาเดือนยี่เพื่อให้
ถนนแห้ง (ประพิศ พงศ์มาศ, 2558 : ออนไลน์) และในสมัยนี้จึงได้เปลี่ยน

กำหนดการประกอบพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย มาเป็นเดือนยี่ พร้อมกับเพิ่มพิธีกรรมทางพุทธศาสนาควบคู่กับกับพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ มีการจัดงานอย่างเอิกเกริก แม้แต่พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ยังทรงเสด็จทอดพระเนตรถึงโรงราชพิธี มีการพระราชทานเงินรางวัลให้แก่พราหมณ์และผู้ร่วมประกอบพิธีมากมาย มีขบวนแห่พระยาอินชิ่งช้างที่ยิ่งใหญ่โดยมีผู้เข้าร่วมในขบวนพิธีนับพันคน อีกทั้งยังมีการออกร้านค้าต่างๆ มีการแสดงมหรสพรอบๆ บริเวณเสาชิงช้า (ระหว่างเทวสถานโบสถ์พราหมณ์และวัดสุทัศน์เทพวราราม) นับว่าเป็นพระราชพิธีแห่งความเป็นสิริมงคลของบ้านเมืองและเป็นพระราชพิธีที่สร้างความสนุกสนานให้แก่ประชาชนชาวพระนครได้ดี (วาทิน ศานดี สันติ, 2558 : ออนไลน์)

เทศกาล “ตรียัมพวาย” หรือ พระราชพิธีโล้ชิงช้า เป็นทั้งเทศกาลที่สนุกสนานและพิธีกรรมที่มีความยิ่งใหญ่มหัศจรรย์แสดงถึงเกียรติยศของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีนั้นๆ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดพิธีกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อเฉลิมฉลองกันในสยามประเทศ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้มีการจัดขึ้นเพียงเฉพาะในเขตกรุงรัตนโกสินทร์ หรือกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น แต่ยังคงมีการจัดขึ้นที่นครศรีธรรมราช และเพชรบุรี ด้วย “วันวลิต” ได้อธิบายว่าในสมัยที่เขาเข้ามาในสยามประเทศนั้นตรงกับรัชกาลของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ซึ่งได้มีการละเล่นประเพณีนี้อยู่ในกรุงศรีอยุธยา โดยจัดเป็นงานฉลองพิเศษประจำปีที่ใช้เวลาหลายวันทีเดียว (ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ, 2550 : 34) ในขณะที่เดียวกันพิธีกรรมดังกล่าวก็ไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเฉพาะสำหรับชนชั้นเจ้านาย แต่เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง บันเทิงใจ สำหรับชาวบ้านที่มาร่วมใจพร้อมใจกันเข้ามาดูและเข้าร่วมในกิจกรรมของพิธีกรรมตรียัมพวายดังกล่าวจำนวนมาก ซึ่งภายในงานได้จัดให้มีกิจกรรมต่างๆ ในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การเฉลิมฉลองกันอย่างครื้นเครง มีแผง

ขายของ หนึ่งตะลุม อาหารคาวหวาน และการละเล่นต่างๆ ฯลฯ (ผาสุข อินทรารุช 2540 : 42) ดังนั้นกิจกรรมเหล่านี้จึงเป็นกิจกรรมที่ทำให้ผู้คนเกิดความสนใจเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเป็นจำนวนมาก จึงทำให้งานพิธี “ตรียมพวย” หรือพิธีโล้ชิงช้าที่จัดขึ้นแสดงความยิ่งใหญ่จากรูปแบบกิจกรรม จำนวนผู้คน และองค์ประกอบที่สนับสนุนความบันเทิงนั้นๆ ด้วย เป็นต้น (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 พิธีโล้ชิงช้าในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นภาพโปสการ์ดจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ที่มา : กรมศิลปากร. (2558). Creative Fine Arts Thailand. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2557.
จาก <http://www.finearts-psdg.com/a/tabid/56/CategoryID/23/ProductID/8/Default.aspx>

ในพิธีกรรมดังกล่าว พระยายืนชิงช้า คือผู้ที่มีบทบาทสำคัญผู้หนึ่ง ในพระราชพิธีตรียมพวย-ตรีปวย เนื่องจากพระยายืนชิงช้าคือผู้แทนของ พระมหากษัตริย์ (ไมเคิล ไรท์, 2536 : 164) และผู้แทนของพระอิศวร ที่เสด็จ ลงมาทอดพระเนตรการโล้ชิงช้าในพระราชพิธีตรียมพวย-ตรีปวย ตามตำนาน การทดสอบความมั่นคงแข็งแรงของโลก โดยพราหมณ์จะเป็นผู้ผูกดวงชะตา และทำพิธีอัญเชิญพระอิศวรให้ลงสถิตที่ตัวของพระยายืนชิงช้า ก่อนจะแห่

ไปยังสถานที่จัดพิธี บริเวณใกล้เทวสถานโบสถ์พราหมณ์เพื่อให้เป็นมงคลแก่บ้านเมือง รูปแบบและบรรยากาศของพิธีกรรมนี้ปรากฏให้เห็นจากภาพถ่ายเก่าที่เก็บสะสมไว้ในหอจดหมายเหตุ หรือเว็บไซต์ สื่อออนไลน์ต่างๆ และภาพเขียนจิตรกรรมฝาผนังที่วัดมหาเจดีย์ บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และวัดราชประดิษฐ์สี่มาราม กรุงเทพมหานคร (ภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ภาพเขียนจิตรกรรมไทยพระราชพิธีตรียมพวย วัดมหาเจดีย์ บ้านกรูด จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ วัดราชประดิษฐ์สี่มาราม กรุงเทพมหานคร
 ที่มา : วาทีน ศานต์ สันติ. พราหมณ์ : พระราชพิธีตรียมพวย-ตรีปวย
 ในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 7.

สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2557. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/475528>.

การไล่ชิงช้าดังกล่าวเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัย รัชกาลที่ 1 ซึ่งครั้งนั้นจัดขึ้นเพื่อทำนายดูว่าเมืองที่สร้างขึ้นมีความแข็งแรงและมีความรุ่งเรืองเหมือนดังโลกที่พระพรหมทรงสร้างขึ้นหรือไม่ และกำหนดว่าเสาชิงช้าต้องอยู่ใจกลางพระนคร โดยวัดจากริมแม่น้ำเจ้าพระยาไปจนถึงกำแพงเมืองบริเวณ

ป้อมพระสุเมรุ คือบริเวณหน้าเทวสถานโบสถ์พราหมณ์ แต่ปัจจุบันได้เลื่อนเสาชิงช้าไปทางวัดสุทัศน์เพราะปัจจัยทางสถาปัตยกรรม

พิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย เคยรุ่งเรืองมาก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์สู่ระบอบประชาธิปไตย โดยเมื่อครั้งมีการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นั้น ระบบการปกครองอยู่ในสถานะที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครองและมีสิทธิ์ขาดในการบริหารประเทศ ซึ่งในระบอบการปกครองนี้ กษัตริย์คือกฎหมาย กล่าวคือ ที่มาของกฎหมายทั้งปวงอยู่ที่กษัตริย์ คำสั่ง ความต้องการต่างๆ ล้วนมีผลเป็นกฎหมายทั้งสิ้น กษัตริย์มีอำนาจในการปกครองแผ่นดินและพลเมืองโดยอิสระ โดยไม่มีกฎหมายหรือองค์กรตามกฎหมายใดๆ จะมาห้ามปรามได้ (กระทรวงยุติธรรม, 2556: ออนไลน์) ในทางทฤษฎีกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จะมีอำนาจทั้งหมดเหนือประชาชนและแผ่นดิน รวมทั้งเหนืออภิชนและบางครั้งก็เหนือคณะสงฆ์ด้วย ส่วนในทางปฏิบัติกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มักจะถูกจำกัดอำนาจ จากกลุ่มดังกล่าว หรือกลุ่มอื่นๆด้วย หากพิจารณาตามทฤษฎีพลเมืองนั้น อาจกล่าวได้ว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้มอบความไว้วางใจทั้งหมดให้กับพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งเชื่อว่ามีชีวิตพร้อมทางสายเลือดและได้รับการเลี้ยงดูฝึกฝนมาอย่างดีตั้งแต่เกิด ดังนั้นเมื่ออำนาจอยู่กับพระมหากษัตริย์ประชาชนจึงมีความเชื่อว่าจะเป็่สิ่งสนับสนุนในการจัดงานต่างๆ ให้มีความยิ่งใหญ่ได้ รวมทั้งงานพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวายด้วย

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย พระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย จึงเริ่มถูกผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวด้วยเพราะมีพระราชทรัพย์น้อยลงและพระราชอำนาจของกษัตริย์ก็ถูกจำกัดลงด้วย ไม่สามารถที่จะนำพระราชทรัพย์

มาใช้ในการจัดงานให้อยิ่งใหญ่เหมือนทุกครั้งในอดีตได้ จนในที่สุดพระราชพิธีนี้ จึงถูกมองเป็นของโบราณ ไม่ทันสมัยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงไม่เห็นความสำคัญและ ต่อมาจึงถูกสั่งให้ยกเลิกไป (ไมเคิล ไรท์, 2536 : 164)

พระราชพิธีตรีโยมปวาย-ตรีพวาย-ตรีปวาย ตามความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาพราหมณ์ มีเทพเจ้าที่ประชาชนศรัทธาว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุดอยู่ 3 พระองค์ คือ

1. พระอิศวร หรือ พระศิวะ (ภาพที่3) หมายถึงเทพเจ้าผู้ทำลาย มีชื่อเรียกแตกต่างกันตามความเชื่อและความคุ้นเคยของแต่ละคน เช่น มหาเทวะ รุทร ฐุรชฎิ นิลกัญฐะ ตรีเนตร ฯลฯ โดยชื่อต่างๆ ดังกล่าวจะถูกเรียกตามสถานการณ์ต่างๆ อาทิ มหาเทวะ จะถูกเรียกเมื่อปราบอบสุรได้สำเร็จ รุทร จะเรียกจากเหตุการณ์เมื่อรับเสวยประเภทเนื้อ ฐุรชฎิ จะถูกเรียกจากการที่มีวรรณสีเหมือนคว้น ศิวะ จะถูกเรียกเมื่อประสิทธิประสาทความรุ่งเรืองให้กับมนุษย์ นิลกัญฐะ เป็นชื่อเรียกเมื่อครั้งเป็นประธานในการกวนเกษียรสมุทร ตรีเนตร เมื่อครั้งได้รับการแก้ไขสถานการณ์ความวุ่นวายของโลก ซึ่งเป็นเหตุการณ์เมื่อพระองค์ถูกพระชายา (ปารวตี) ใช้มีอปิดพระเนตรทั้งสองไว้ ทำให้โลกมืดมิดและเกิดความวุ่นวายโกลาหลขึ้นดังกล่าว พระศิวะในรูปของมนุษย์ มักพบในลักษณะที่มี 3 เนตร มีพระจันทร์หนึ่งเสี้ยว มีงูพันรอบมงกุฎ นุ่งหนังเสือ มี 4, 8, 10, 16, 18 กร โดย 2 กรหลังถือตรีศูลและกลอง ส่วนกรหน้าเป็นปางประทานอภัย (ผาสุข อินทรารุช, 2540 : 42)

พระศิวะ หรือ พระอิศวร ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า Mahesh, Shiva เป็นหนึ่งในตรีมูรติ หรือเทพเจ้าสูงสุดสามพระองค์ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู¹ พระศิวะ มีรูปร่างเป็นชายหนุ่มร่างกำยำ วรรณะขาว (สีผิว

¹เทพเจ้าสูงสุดสามพระองค์ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ พระอิศวร พระพรหม และพระวิษณุ

ขาว) นุ่งห่มหนังสือเหมือนฤๅษี มีสังวาล เป็นลูกประคำหรือกะโหลกมนุษย์ มีงูเห่าคล้องพระศอกและพระศอกของพระศิวะมีสีดำ ทั้งนี้เนื่องจากพระองค์ได้อมยาพิษของพญานาคไว้เมื่อครั้งกวนเกษียณสมุทรเพื่อทำน้ำอมฤตในการลงไปช่วยโลก พระเกศายาว ซึ่งจะม้วนเป็นจุกตา (มวยผม) มีพระจันทร์เป็นปิ่น มีคางคกอยู่บนยอดจุกตา และมีดวงพระเนตร (ตาที่ 3) กลางพระนลาฏ (หน้าผาก) ซึ่งโดยปกติจะปิดอยู่เสมอ เชื่อว่าหากเปิดขึ้นเมื่อไหร่ ไฟบรรลัยกัลป์ จะเผาผลาญล้างโลก ถือว่าเป็นการสิ้นสุดกับหนึ่ง ก่อนที่พระพรหมจะสร้าง โลกขึ้นมาใหม่ ส่วนพาหนะของพระศิวะ คือ โคอุศุภราช เป็นวัวเพศผู้ สีขาวล้วน มีชายา คือ พระอุมา ซึ่งเป็นเทพีแห่งความกล้าหาญ มีพระโอรสสององค์ คือ พระขันตกุมาร และพระพิฆเนศ ประทับอยู่ ณ เขาไกรลาส อันเป็นศูนย์กลางแห่งจักรวาล

คติความเชื่อเกี่ยวกับพระศิวะคือ เป็นเทพที่ซบไล้สิ่งชั่วร้าย และทำให้เกิดความดีงาม เป็นศิริมงคลต่อผู้ที่นับถือกราบไหว้บูชา นอกจากนี้สิ่งที่มีปรากฏให้เห็นเสมอในอิริยาบถของพระศิวะคือ ทำร้ายร้ายอันเป็นการร้ายร้ายของเทพเจ้า หรือเรียกว่า “ปางนาฏราช” เป็นท่าที่เกิดจากเหตุการณ์ตอนแปลงกายลงไปปราบฤๅษีที่ประพาศิตตต่อเพศดาบส ซึ่งต่อมาชาวฮินดูได้ถือเอาท่าร้ายร้ายนี้เป็นต้นแบบของการร้ายร้ายต่างๆ มาตราบจนปัจจุบัน นอกจากนี้ พระศิวะ ที่ประเทศศรีลังกา ซึ่งเป็นประเทศที่ศาสนาฮินดูได้เข้ามาเผยแพร่ก่อนที่จะกลายมาเป็นพุทธศาสนาอันเป็นศาสนาหลักในปัจจุบัน มีความเชื่อว่าพระศิวะมีพาหนะเป็นนกยูง และกลายมาเป็นเทพเจ้าที่ทำหน้าที่ปกป้องรักษาพุทธศาสนา

ภาพที่ 3 : เทวรูปพระศิวะริมแม่น้ำคงคา ที่บังกาลอร์ ประเทศอินเดีย

ที่มา : SNT SKY. บังกาลอร์. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม, 2558.

จาก <http://www.sntsky.com>

2. พระนารายณ์หรือพระวิษณุ (ภาพที่ 4) หมายถึง เทพผู้รักษา เป็นเทพแห่งท้องฟ้า มีความสำคัญในยุคคัมภีร์พราหมณะ แต่ในคัมภีร์ฤคเวท ไม่ให้ความสำคัญมากนัก พระนารายณ์ หรือพระวิษณุ แต่เดิมเป็นเทพองค์ เล็กๆในศาสนาพระเวท และเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเทพแห่งแสงอาทิตย์ โดยมีหน้าที่ คือ การก้าวสามก้าว ซึ่งหมายถึง การเป็นเทพแห่งแสงอาทิตย์ตอนเช้า

ตอนเที่ยง และตอนเย็น บางครั้งก็ทำหน้าที่แทนพระอัคนี คือการเป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์และเทพเจ้า และเป็นเทพเจ้าที่ได้รับความนิยมว่า เป็นผู้ปกป้องรักษาความสงบสุขของมนุษย์ (ผาสุข อินทรารุธ, 2540 : 40) พระนารายณ์มีลักษณะที่คล้ายมนุษย์ คือ การเป็นชายหนุ่มที่มีร่างกายใหญ่โต มหิมา และยังได้รับการกล่าวถึงในลักษณะของการเป็นเทพเจ้าที่มีการยก้าว 3 ก้าว (vikrama) การเป็นผู้มีก้าวยาว (urukrama) และการเดินไกล (urugaya) โดยในการยก้าว 3 ก้าวของพระวิษณุ นั้น เป็นการยก้าวข้ามพื้นโลก ซึ่งมนุษย์มองเห็นได้เพียง 2 ก้าว ส่วนก้าวนั้นเป็นการยก้าวที่สูงที่สุด เลยขอบเขตที่นกจะบินไปถึง และเลยขอบเขตปัญญาของมนุษย์ที่จะคิดตามได้ ซึ่งวิษณุในที่นี้ก็คือดวงอาทิตย์นั่นเอง ดังนั้นการยก้าว 3 ก้าว จึงหมายถึงช่วงเวลาตอนพระอาทิตย์ขึ้นจนถึงตอนที่พระอาทิตย์ตก (จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา, 2522 : 100)

ภาพที่ 4 : พระนารายณ์หรือเทพแห่งท้องฟ้า

ที่มา : Pantip.com. พระนารายณ์. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน, 2557.

จาก <http://pantip.com/topic/30178465> ,”

3. พระพรหม (ภาพที่ 5) เป็นเทพเจ้าที่ก่อให้เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนามากมาย โดยเฉพาะเรื่องเทพเจ้าสร้างโลก พระพรหม มีประวัติความเป็นมาที่ค่อนข้างสับสน เนื่องจากในหลายคัมภีร์กล่าวถึงในลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น บางคัมภีร์กล่าวว่า กำเนิดมาจากไข่ทอง ภายหลังเป็นหมูป่า ภูโลภมาจากมหาสมุทร ส่วนในคัมภีร์ยุคหลังกล่าวว่า กำเนิดจากดอกบัวที่โผล่มาจากนาภีของพระวิษณุ พระพรหม มี 4 พักตร์ 4 กร โดยแต่ละพักตร์จะหันไปตามทิศทางของทิศทั้ง 4 ประทับยืนหรือนั่งบนบัลลังก์ดอกบัว หรือบนหลังหงส์ พระวรกายสีเหลือง พระเนตรสีแดง สวมขฎ्ฐามงกุฏ พระหัตถ์หน้าเป็นปางประทานอภัยและปางประทานพร ส่วนพระหัตถ์หลัง ถือช้อนและหม้อใส้ซี (น้ำมันที่ผลิตจากเนยเหลว) บางครั้งถือลูกปัดและคนโทน้ำ หนังสือต้นหญ้า (ผาสุข อินทราวุธ, 2522 : 100)

ภาพที่ 5 : ภาพเขียนพระพรหมจากภาพสมุดช้อย

ที่มา : คณะกรรมการโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย, 2542 : 359.

ส่วนประวัติของพระพรหมนั้น มีตำนานกล่าวถึงว่า หลังจากพระพรหมสร้างโลกแล้วได้อัญเชิญพระอิศวรมาทดสอบความแข็งแรงของโลกที่พระองค์สร้างขึ้น โดยให้พระยานาคขดตัวล้อมรอบภูเขา 2 ลูก หลังจากนั้นพระพรหมจึงทรงยืนด้วยพระบาทข้างเดียว แล้วจึงได้ให้พญานาคออกแรงดึงภูเขาทั้ง 2 ข้าง ซึ่งเมื่อทดสอบเสร็จแล้วปรากฏว่าโลกที่พระพรหมทรงสร้างขึ้นนั้นมีความแข็งแรงดี เหตุการณ์ดังกล่าวได้สร้างความปิติยินดีให้แก่พญานาคและบรรดาเทพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง

ภาพที่ 6 : พิธีไล่ชิงช้า

ที่มา : นิลรัตน์. เสาชิงช้า : ประตุสุสวรรค์.

สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน, 2551. จาก www.oknation.net.

จากความเชื่อเกี่ยวกับพระพรหมสร้างโลก มีข้อมูลสนับสนุนจากพระราชครูวามเทพมุนี โดยอธิบายว่า พิธีโล้ชิงช้า นั้น เป็นส่วนหนึ่งในพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย (ภาพที่ 6) การประกอบพิธีโล้ชิงช้าจึงเป็นการจัดให้มีการแสดงตำนานของการสร้างโลก โดยกำหนดว่า ให้มีพระพรหมเป็นผู้สร้างโลก และหลังจากนั้นก็ขอให้พระอิศวรมาทดสอบความแข็งแรงของโลกที่สร้างขึ้นว่ามีความแข็งแรงเพียงพอหรือไม่ ซึ่งพระอิศวรก็กำหนดว่าให้พญานาคขนาดตัวระหว่างภูเขาใหญ่ 2 ลูก บนโลกนี้ และให้พญานาคดึงย้อยุดเขย่าไปมาเพื่อดูว่ามีความสั่นสะเทือนเพียงใด หากภูเขาสั่นสะเทือนมาก ถือว่าโลกนั้นไม่มีความแข็งแรง พร้อมทั้งกำหนดด้วยว่าจะยืนยกขา 1 ข้าง ถ้าสั่นสะเทือนจนล้มและต้องเอขาอีกข้างมาช่วยยืนหมายความว่าไม่แข็งแรง แต่ในการทดสอบพระอิศวรก็สามารถยืนอยู่ขาเดียวจนกระทั่งการทดสอบเสร็จสิ้นลง และไม่มีอาการล้มเกิดขึ้นจึงแสดงว่าโลกที่สร้างขึ้นนั้นมีความแข็งแรงดี

ในขณะที่เดียวกันยังได้กำหนดเปรียบเทียบกับเสาชิงช้า คือให้เสาทั้ง 2 เสาของชิงช้าเป็นภูเขา (ภาพที่ 7) ผู้ที่ขึ้นไปโล้สมมติให้เป็นพญานาคซึ่งคนโล้จะใส่หมวกรูปพญานาคด้วย จากนั้นไกวชิงช้า เพื่อทดสอบว่าแข็งแรงหรือไม่ จากตำนานและความเชื่อดังกล่าว ก่อให้เกิดพระราชพิธีที่สำคัญ คือ “ตรียัม พวาย-ตรีปวาย” ซึ่งเป็นพิธีที่เชื่อว่า พระอิศวรเสด็จมายังโลกปีละ 1 ครั้ง เป็นเวลา 10 วัน ตั้งแต่วันขึ้น 7 ค่ำ ถึง แรม 1 ค่ำ และพระนารายณ์เสด็จมายังโลกเป็นเวลา 5 วัน ตั้งแต่แรม 1 ค่ำ ถึง แรม 5 ค่ำ รวมทั้งสิ้น 15 วัน

ภาพที่ 7 : เสาชิงช้า ตั้งอยู่ระหว่างเทวสถานโบสถ์พราหมณ์กับ
วัดสุทัศนเทพวราราม ปัจจุบันไม่มีการประกอบพิธีไล่ชิงช้า

การประกอบพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย

ในการประกอบพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย นี้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน
คือ

1. พิธีเปิดประตูเทวาลัยไกรลาศ ถือเป็นการอัญเชิญเทพเจ้าลงสู่เมือง
มนุษย์เพื่อประทานพรให้มวลมนุษย์มีความสุข
2. พิธีกรรมกล่าวสรรเสริญเทพเจ้า โดยมีการถวายข้าวตอกดอกไม้
แก่เทพเจ้า
3. พิธีกรรมส่งนำเทพเจ้าเสด็จและอัญเชิญเทพเจ้าสู่ครุฑลงสู่ครุฑกลับ
สู่ทิพย์วิมาน ในวันแรกของพิธีจะเริ่มจากการเข้าพรตของพราหมณ์ที่ผ่านการ
บวชแล้ว ซึ่งจะมีการบริโภคมังสวิรัติละเว้นเนื้อสัตว์ และถือพรหมจรรย์เป็น

เวลา 15 วัน คล้ายกับประเพณีถือศีลกินเจของชาวจีน โดยลักษณะการผูกพรตตรงกลางจะผูกด้วยดอกบานไม่รู้โรยสีขาว ซึ่งในแต่ละปีเมื่อเสร็จสิ้นพิธีการผูกพรตจะต่อด้วยการบวชพราหมณ์ของเหล่าลูกๆพราหมณ์ โดยมีความเชื่อว่า การบวชพราหมณ์ถือเป็นการเกิดครั้งที่ 2 (ทวิชาติ) ซึ่งการเกิดครั้งแรกคือการเกิดจากบิดามารดา

พระยายืนชิงช้ากับพิธีตรียมพาย-ตรีพายในการประกอบพิธีโล้ชิงช้า

หลังจากเสร็จพิธีการเข้าพรตของพราหมณ์แล้ว ในขั้นตอนต่อมา เป็นพิธีประกอบพิธีโล้ชิงช้า ซึ่งเป็นการรับเสด็จผู้เป็นเจ้าของศาสนพราหมณ์ที่เสด็จมายังโลกมนุษย์ตามคำอัญเชิญของพราหมณ์ที่ประกอบพิธีกรรม โดยมีจุดโลกบาลมาโล้ชิงช้าถวาย ซึ่งในพิธีดังกล่าวจะสมมติให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับพระราชทานพานทอง ซึ่งสมมติเป็นพระอิศวร มาเป็นผู้ยืนชิงช้า เรียกว่า พระยายืนชิงช้า ซึ่งตำแหน่งนี้ถือเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติยศอย่างยิ่ง ดังที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้กำหนดพระยายืนชิงช้าคือผู้ที่มีบทบาทสำคัญผู้หนึ่งในพระราชพิธีตรียมพาย-ตรีพาย เนื่องจากพระยายืนชิงช้าคือผู้แทนของพระมหากษัตริย์ (ไมเคิล ไรท์, 2536 : 164) และผู้แทนของพระอิศวรที่เสด็จลงมาทอดพระเนตรการโล้ชิงช้าในพระราชพิธีตรียมพาย-ตรีพายด้วย ตามตำนานการทดสอบความมั่นคงแข็งแรงของโลก โดยพราหมณ์จะเป็นผู้ผูกดวงชะตา และทำพิธีอัญเชิญพระอิศวรให้สิงสถิตพระยายืนชิงช้า ก่อนจะแห่แหนไปยังโรงพิธีใกล้ทิวสถานโบสถ์พราหมณ์เพื่อให้เป็นมงคลแก่บ้านเมือง ในขบวนแห่ของพระยายืนชิงช้าจะมีการจัดอย่างมโหฬาร ประกอบด้วยขบวนหน้าและขบวนหลัง ส่วนขบวนของพระยายืนชิงช้าอยู่ตรงกลาง พระยายืนชิงช้านั่งบนเสลี่ยง แวดล้อมด้วยเครื่องสูง อาทิ กรรชิง บังสุรย์ ตามด้วยขบวนเชิญเครื่องยศของผู้รับหน้าที่เป็นพระยายืนชิงช้า (ภาพที่ 8)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาชั้นพานทองผลัดเปลี่ยนกันทำหน้าที่พระยาอินชิ่งช้า เพื่อเป็นเกียรติยศของผู้นั้น และได้กลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในรัชกาลต่อมา ส่วนสาเหตุของการเปลี่ยนตัวพระยาอินชิ่งช้าทุกปีนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงต้องการเห็นกำลังทหารในสังกัดของผู้มารับหน้าที่ว่ามีมากน้อยเพียงใด ผู้ใดมีอำนาจมาก ขบวนก็จะใหญ่โตพร้อมไปด้วยสรรพอาวุธมากมาย หากมองย้อนกลับไป จะเห็นว่าสภาพการบริหารบ้านเมือง ในช่วงนั้นอำนาจต่างๆ ไม่ได้อยู่ในพระราชหัตถ์ของพระเจ้าอยู่หัวแต่เพียงผู้เดียว อำนาจส่วนใหญ่ล้วนอยู่ในมือขุนนางข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ทั้งสิ้น โดยเฉพาะสกุลขุนนาครที่มีอำนาจทั้งทางด้านการทหาร การบริหารประเทศ หรือแม้แต่ทางด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่รัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาจนถึงรัชกาลที่ 5 (วาทิน ศานติ์ สันติ, 2558 : ออนไลน์) การที่ข้าราชการมีบทบาทมากก็เพราะระบบการปกครองในระบอบดั้งเดิม ซึ่งถึงแม้ว่าพระเจ้าแผ่นดินจะทรงมีพระราชอำนาจในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ สูงสุดของแผ่นดิน แต่พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงได้มอบอำนาจการตัดสินใจบางส่วนให้แก่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายท่าน เพื่อให้มีอำนาจในการช่วยสอดส่องดูแลบ้านเมืองให้ทั่วถึง ดังนั้นการจัดให้มีการเปลี่ยนตัวพระยาอินชิ่งช้าในทุกๆ ปี จึงอาจเป็นการทำลายเหล่าบรรดาขุนนางของพระองค์ได้ว่ามีอำนาจหรือความสามารถในการบริหารประเทศชาติบ้านเมืองมากน้อยเพียงใด

ภาพที่ 8 ลักษณะการแต่งกายของพระยาอินชิงช้าในขบวนแห่ เป็นลักษณะการนุ่งผ้าแบบบัวขุนมีชายห้อยอยู่เบื้องหน้า นุ่งผ้าเยียรบับ สวมเสื้อเยียรบับ คาคัดเข็มขัด สวมเสื้อครุย สวมลอมพอก (เครื่องสวมศีรษะรูปยาวแหลมคล้ายชฎา) ที่มา : วาทีน ศานดี สันติ, (2558), **พราหมณ์ พระราชาพิธี : พระยาอินชิงช้ากับขบวนแห่ แห่งเกียรดิยศ.** สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2557.

จาก <https://www.gotoknow.org/posts/486479>.

ในช่วงของกระบวนการแห่พระยาอินชิงช้า นั้น จะแห่ไปที่เสาชิงช้า และในพิธีนั้นมีพยานาคมารำพ่นน้ำถวาย เมื่อพระยาอินชิงช้าไปถึงเสาชิงช้า และเข้าไปนั่งในพระราชพิธี หลังจากนั้นให้ผู้ที่จะโล้ชิงช้าขึ้นชิงช้าทีละ 4 คน (โล้ 3 กระดานรวมเป็น 12 คน) มีเชือกถ้อยยึดไว้แน่นทั้ง 4 ด้าน สองคนหันหน้าเข้าหากันพนมมืออยู่กลางกระดานส่วนอีกสองคนอยู่หัวท้ายจะทำการโล้ชิงช้าเพื่อรางวัล 1 ตำลึง โดยเงินถูกแขวนแยกไว้กับเสา ซึ่งในการโล้ชิงช้า นั้น คนที่อยู่ด้านท้ายต้องเล่นตลก คือ เมื่อคนหน้าคาบถุงเงิน คนท้ายจะทำกระดานโล้ให้เลยถุงเงินบ้างเพื่อเรียกเสียงฮาจากคนดู (น้ำตาล, 2557 : ออนไลน์) (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 9 : การโล้ชิงช้า ผู้ที่จะโล้ชิงช้าให้ขึ้นชิงช้าทีละ 4 คน โดยโล้ชิงช้าเพื่อรางวัล 1 ตำลึง คนที่อยู่ด้านหลังจะคาบถุง เงินโดยเงินถูกแขวนแยกไว้ เมื่อคนหน้าคาบถุงเงิน คนท้ายจะทำ กระดานโล้ให้เลยถุงเงินบ้าง เพื่อเรียกเสียงฮาจากคนดู

ที่มา : พิธีโล้ชิงช้า. สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน, 2551. จาก www.web.debsirin.ac.th,>

สรุปได้ว่า พระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย หรือพิธีโล้ชิงช้า หากพิจารณาในบริบทของพิธีกรรมที่สืบต่อจากศาสนาพราหมณ์เป็นความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างโลกของพระพรหม โดยพระอิศวรได้ถูกกำหนดให้เป็นผู้ที่เข้ามามีบทบาทในการทดสอบความแข็งแรงของโลกในครั้งนั้นด้วย ซึ่งในพิธีดังกล่าวจะมีเทพเจ้าทั้ง 3 พระองค์ คือพระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม ซึ่งได้เสด็จลงมายังโลกมนุษย์และมาประทานพรให้มนุษย์ประสบความสำเร็จ ในขณะเดียวกันเมื่อพิจารณาในบริบทของอำนาจทางการเมืองของพระมหากษัตริย์จึงเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความมีบารมี มีอำนาจในการปกครอง โดยสิ่งสนับสนุนดังกล่าวคือการที่เมื่อพระมหากษัตริย์มีอำนาจในการปกครองสามารถจัดพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย ได้ยิ่งใหญ่ และเมื่อพระมหากษัตริย์หมดอำนาจลงพระราชพิธีดังกล่าวก็ได้ลดความสำคัญ

ลงด้วย ซึ่งเห็นได้จากเมื่อครั้งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย โดยพระราชพิธีตรียัมพวาย-ตรีปวาย เริ่มถูกผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้นด้วยเพราะพระราชทรัพย์น้อยลง และพระราชอำนาจของกษัตริย์ก็ถูกจำกัดลงด้วย จึงไม่สามารถที่จะนำพระราชทรัพย์มาใช้ในการจัดงานให้ยิ่งใหญ่ได้เหมือนทุกครั้ง ต่อมาพระราชพิธีนี้จึงถูกมองเป็นสิ่งล้าหลังของคนรุ่นใหม่ ไม่มีความทันสมัย และในที่สุดจึงถูกสั่งให้ยกเลิกไป พร้อมกับบทบาทอำนาจทางการเมืองที่ลดลงจากผลของการเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการโครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย.(2542). **สมุดข่อย : นำชมสมุดภาพวัดสุพรรณภูมิ : จังหวัดสุพรรณบุรี เล่มที่ 1.** กรุงเทพมหานคร : สตา์ปรีนท์ จำกัด.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา. (2522). “ความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์”. **ศิลปวัฒนธรรม, พุศิจิกายน.**
- ฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร,(2553) **ความเปลี่ยนแปลงของพระราชพิธีต่างๆ ในสมัยรัชกาลที่7, วันที่เผยแพร่ 9 มิถุนายน 2553.** จาก http://www.kingprajadhipokstudy.blogspot.com/2010_07_01_archive.html
- น้ำตาล. (2557). **ไล่ชิงช้ากับวันเวลาที่เปลี่ยนไป.** วันที่สืบค้น 20 มิถุนายน 2557. จาก <http://www.numtan.com/nineboard/wiwe.php?id=1646>.
- นิลรัตน์. (2551) **เสาชิงช้า : ประตูลู่สวรรค.** สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน, 2551. จาก www.oknation.net.

- ประพิศ พงศ์มาศ. (2558). **พระราชพิธีตรียัมปวาย-ตรีปวาย (พิธีโล้ชิงช้า)** สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม, 2558. จาก http://www.finearts.go.th/olddata/files/Old_Photo_55-3.pdf.
- ผาสุข อินทรารุช. (2540). **รูปเคารพในศาสนาฮินดู**, เอกสารอัดสำเนา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระราชครูวามเทพมุนี. (2558). **ประเพณีไทยฉบับพระราชครูวามเทพมุนี**. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม, 2558. จาก http://www.devasthan.org/ceremony_main.html.
- ไมเคิล โรธ. (2536). “พระราชพิธีตรียัมปวาย โล้ชิงช้า ชับซ้อนเกินกว่าที่ใครๆ คิด”. **ศิลปวัฒนธรรม**. 14 กันยายน. 162-171.
- ศิริพจน์ เหล่ามานะเจริญ. (2550). “สุวรรณภูมิ สังคมวัฒนธรรม”. **มติชนรายวัน**. 7 กันยายน. หน้า 34.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธ์. (2536) **ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ส.พลายน้อย. (2551). **เล่าเรื่องบางกอก**. วันที่สืบค้น 9 กันยายน 2551. จาก <http://www.bmacpd.go.th/lrup/Myoffice/giantswing/Articlegiant 01.htm>.
- กระทรวงยุติธรรม. (2556). **ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์**. วันที่สืบค้น 12 พฤษภาคม 2556. จาก <http://www.jpo.moj.go.th/index.php/2013-08-17-04-20->
- วาทีน ศานต์ สันติ, (2558), **พราหมณ์ พระราชพิธี : พระยายืนชิงช้ากับขบวนแห่แห่งเกียรติยศ**. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2557. จาก <https://www.gotoknow.org/posts/486479>.
- SNT SKY. (2558), **บังกาลอร์**. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม, 2558. จาก <http://www.sntsky.com>